

ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Υποστρατήγου ε.α. Νικολάου Ζαρκάδα

ΠΟΛΙΤΕΙΑ, ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Εισαγωγή

Προ της τελευταίας αναθεώρησης του Συντάγματος, από ομάδα επιστημόνων καταβλήθηκε προσπάθεια, όπως αναθεωρηθούν – καταργηθούν οι διατάξεις αυτού, που αφορούν στον θρησκευτικό όρκο και στην παραδοσιακή διάταξη για την επικρατούσα θρησκεία, όπως και στην επίκληση στο Σύνταγμα «εις το όνομα της Αγίας, Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος», ώστε το Κράτος να μετατραπεί, να είναι και να φαίνεται ως «Κοσμικό Κράτος».

Αυτό δεν έγινε αποδεκτό και συνεπώς οι σχετικές διατάξεις του Συντάγματος παρέμειναν, όπως θεσπίστηκαν το έτος 1975 και περιληπτικά περιγράφονται στη συνέχεια.

Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας

Το Σύνταγμα της Πατρίδας μας ρητά και με σαφήνεια καθορίζει ότι «Επικρατούσα θρησκεία στην Ελλάδα είναι η θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού» {παρ. 1 άρθρου 3}. Το σύστημα δε που διέπει τις σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας είναι «της νόμο κρατούσης πολιτείας», ήτοι οι σχέσεις ρυθμίζονται μονομερώς από την Πολιτεία με κανόνες δικαίου και η Εκκλησία υποβάλλεται εις ενεργή πολιτειακή εποπτεία, αλλά απολαύει ιδιαίτερης εκ μέρους του Κράτους μέριμνας και προστασίας. Η εποπτεία της Πολιτείας ασκείται κατά τις διατάξεις του Καταστατικού της Εκκλησίας Χάρτου {Εκκλησιαστικό Δίκαιο, Αναστασίου Χριστοφιλόπουλου}.

Και συνεχίζει η διάταξη του ίδιου άρθρου με την επισήμανση ότι «η απαρασάλευτη τήρηση των ιερών αποστολικών και συνοδικών κανόνων και των ιερών παραδόσεων αποτελεί υποχρέωση της Εκκλησίας και του Κράτους». Έμμεσα πηγάζει η υποχρεωτική δόση του θρησκευτικού όρκου από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και από τους Βουλευτές.

Συνοπτικά, η Εκκλησία αποβλέπει, κατ' αρχήν, ευμενέστατα προς την Πολιτεία και πάντοτε συνιστά υπακοή στα κελεύσματά της. Παραμένει αδιάφορη προς τις επικρατούσες κάθε φορά πολιτικές κατευθύνσεις, εφ' όσον δεν την θίγουν, δεν έρχονται σε βασική αντίθεση προς τις αρχές της θρησκευτικής ή της χριστιανικής ηθικής και δεν εμποδίζουν τους χριστιανούς στην εκπλήρωση των θρησκευτικών και ηθικών καθηκόντων τους.

Η Εκκλησία απαιτεί αναγνώριση και ενίσχυση του έργου της και αποκρούει τον απόλυτο χωρισμό Κράτους και Εκκλησίας και την μετάστασή της στην τάξη των νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου, ήτοι του απλού σωματείου.

Την ιδανική λύση αποτελεί η αρμονική συνεργασία Πολιτείας και Εκκλησίας και η κάθε μια να περιορίζεται στον κύκλο των καθηκόντων και των αρμοδιοτήτων της και να εργάζεται για την επίτευξη των σκοπών της, ήτοι την γενική ευδαιμονία των ανθρώπων.

Θρησκευτική Ελευθερία

Διακηρύχθηκε από τα πρώτα ελληνικά Συντάγματα. Το Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδας του 1822 καθιέρωσε την ανεξιθρησκεία, ενώ το Πολιτικό Σύνταγμα του έτους 1827 εισήγαγε την θρησκευτική ελευθερία, η οποία στη συνέχεια καθορίστηκε ως «απαραβίαστος». Την αρχή αυτή επανέλαβαν όλα τα Συντάγματα μέχρι και το ισχύον σήμερα του έτους 1975, στο οποίο ρητά και με σαφήνεια καθορίζεται ότι «Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστος.....» {παρ. 1 άρθρου 13}.

Την θρησκευτική ελευθερία αναγνώρισαν και αναγνωρίζουν όλες οι διακηρύξεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Βέβαια, η θρησκευτική ελευθερία, την οποία προστατεύει το Σύνταγμα, δεν είναι γενική και αόριστος, αλλά υπόκειται σε κανόνες δικαίου και περιορίζεται σε ορισμένες και συγκεκριμένες ενέργειες και δραστηριότητες {Συνταγματικό Δίκαιο, Χρ. Σγουρίτσα}. Συγκεκριμένα.

- Συνίσταται στο δικαίωμα του ατόμου να πρεσβεύει ελεύθερα οποιοδήποτε θρήσκευμα ή και ακόμη να μην πρεσβεύει κανένα. Είναι απόλυτος και εκτείνεται μέχρι του σημείου «η απόλαυση των πολιτικών και

ατομικών δικαιωμάτων να μην εξαρτάται εκ των θρησκευτικών πεποιθήσεων». {παρ. 1 άρθρου 13}.

- Προστατεύει το δικαίωμα της λατρείας, ήτοι την εκδήλωσή της διά εξωτερικών τύπων ή πράξεων της θρησκευτικής πίστης των ανθρώπων. «Κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία της τελούνται ανεμπόδιστα.....» {παρ. 2 άρθρου 13}.

Η συνταγματική προστασία της ακώλυτης άσκησης της λατρείας προϋποθέτει ότι η θρησκεία αυτή είναι γνωστή και ότι με την τέλεση της λατρείας δεν ενεργείται προσηλυτισμός ή άλλη επέμβαση κατά της επικρατούσας θρησκείας και δεν προσβάλλονται τα χρηστά ήθη ή η δημόσια διάταξη.

Περιλαμβάνεται η προστασία της εκδήλωσης των θρησκευτικών πεποιθήσεων ή στοχασμών του ατόμου {παρ. 1 άρθρου 14}. Προστατεύεται η θρησκευτική διδασκαλία, αρκεί να μην προσλαμβάνει την μορφή προσηλυτισμού, οπότε είναι απαγορευμένη.

Επιτρέπεται η σύσταση θρησκευτικών ενώσεων, σωματείων ή οργανώσεων {παρ. 1 άρθρου 12} σύμφωνα με τις αρχές, με τις οποίες ασκείται και εφαρμόζεται και το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι {άρθρο 12}.

Η συνταγματική κατοχύρωση της θρησκευτικής ελευθερίας έχει και περιορισμούς, όπως ανάλογα με την θρησκεία του καθενός αποκλείει την κατάληψη δημοσίων θέσεων και αξιωμάτων {παρ. 4 άρθρου 4}, ενώ αντίθετα δεν απαλλάσσει για την εκπλήρωση των προς το Κράτος υποχρεώσεων και καθηκόντων {παρ. 4 άρθρου 13}.

Το Μάθημα των Θρησκευτικών

Η ελευθερία της πνευματικής κίνησης εκδηλώνεται με την παιδεία, η οποία ως θεμελιώδες κοινωνικό δικαίωμα επιβάλλει την κρατική μέριμνα για την εκπαίδευση, που συνίσταται στην παροχή μέσων και αγαθών υπό του Κράτους.

Το Σύνταγμα της Πατρίδας μας ρητά και με σαφήνεια προβλέπει την απαραίτητη μέριμνα του Κράτους και καθορίζει ότι «Η παιδεία αποτελεί

βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό.....την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης.....» {παρ. 2 άρθρου 16}.

Μεταξύ δε των υποχρεωτικών μαθημάτων, που ορίζονται από την Πολιτεία, περιλαμβάνεται και το μάθημα των θρησκευτικών, η διδασκαλία του οποίου στα σχολεία στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης, τα τελευταία χρόνια αποτέλεσε αντικείμενο συζητήσεων και αντιπαραθέσεων.

Η διαμάχη και οι αντιπαραθέσεις οφείλονται στις πολλές πτυχές, με τις οποίες παρουσιάζεται η θρησκευτική διδασκαλία στα σχολεία, η οποία μπορεί να είναι ομολογιακή ή μη ομολογιακή, υποχρεωτική ή κατ' επιλογή, με ή χωρίς εναλλακτικά μαθήματα {Ειδική Έκδοση Καθημερινής 11.11.2018}.

Στην Ελλάδα εφαρμόζεται η υποχρεωτική ομολογιακή διδασκαλία με δυνατότητες εξαιρέσεως, η οποία εστιάζεται στην επικρατούσα θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού.

Ομολογιακό είναι το μάθημα, το οποίο επικεντρώνεται προς τους μαθητές, οι οποίοι ανήκουν και πρεσβεύουν μια συγκεκριμένη πίστη, ενώ κατηχητικό είναι αυτό, το οποίο απευθύνεται σε πιστούς ήδη μαθητές. Παρέχει γνώσεις για τη θρησκεία, χωρίς να αποκλείεται η ενημέρωση και γι' άλλα θρησκευόμενα. Είναι διαφορετικό από την Θρησκευολογία, η οποία αποτελεί την επιστήμη, που ερευνά το θρησκευτικό φαινόμενο από ιστορικής, φιλοσοφικής και ψυχολογικής πλευράς.

Στην Πατρίδα μας ο μαθητής οφείλει να γνωρίζει αρκετά για τον ορθόδοξο χριστιανισμό, αλλιώς αδυνατεί να καταλάβει την χώρα, στην οποία ζει και την υποχρεωτική εκπαίδευση, που έχει ολοκληρώσει.

Η Μισθοδοσία του Κλήρου

Μεταξύ των πρώτων κοινωνικών μέτρων, τα οποία έλαβε το νεότερο Ελληνικό Κράτος, μετά την απελευθέρωσή του από τον τουρκικό ζυγό, ήταν και η αντιμετώπιση της μισθοδοσίας του εφημεριακού κλήρου.

Προς τον σκοπό αυτόν με ψήφισμα της Δ' Εθνοσυνέλευσης του Άργους του 1829 αποφασίστηκε ότι το Κράτος αναλάμβανε την εκκλησιαστική περιουσία και από τα έσοδα της οποίας θα διατίθενται ποσά «εις

βελτίωση του Ιερατείου», που έχει την έννοια της κρατικής συνδρομής για την υλική ή μορφωτική αναβάθμιση των κληρικών.

Το καθεστώς αυτό με διάφορες παραλλαγές και προσθήκες διατηρήθηκε επί ένα και πλέον αιώνα, ήτοι μέχρι το έτος 1945, που ξεκίνησε η κρατική συμβολή στη μισθοδοσία του εφημεριακού κλήρου και θεσπίστηκε συγκεκριμένος αριθμός οργανικών θέσεων κληρικών {Α.Ν. 536/1945 – ΦΕΚ 226Α'}

Το έτος 1968 η Πολιτεία εξομοίωσε μισθολογικά τους κληρικούς με τους δημόσιους υπάλληλους και συνεπώς το Κράτος για πρώτη φορά αναλαμβάνει την υποχρέωση ο εφημέριος – ιερέας να έχει μισθό ίσο με αυτόν του δημοσίου υπαλλήλου χωρίς να μεταβάλλεται ο αριθμός των οργανικών θέσεων {Α.Ν. 469/1968 – ΦΕΚ 162Α'}

Τελευταία, το έτος 2018, επιδιώχθηκε η ρύθμιση των σχέσεων Κράτους και Εκκλησίας με βάση ότι οι κληρικοί στο εξής δεν θα θεωρούνται δημόσιοι υπάλληλοι και συνεπώς διαγράφονται από την Ενιαία Αρχή Πληρωμών και ότι το ελληνικό Δημόσιο θα καταβάλλει ετησίως στην Εκκλησία με μορφή επιδότησης ποσό αντίστοιχο με το σημερινό κόστος μισθοδοσίας των σε ενεργεία κληρικών.

Τελικά, τον μήνα Νοέμβριο του 2018 με κοινό ανακοινωθέν και δηλώσεις των Πρωθυπουργού και Αρχιεπισκόπου έγινε γνωστή η πρόθεση συμφωνίας σε μια σειρά ζητημάτων των σχέσεων Πολιτείας, Εκκλησίας, πλην όμως η συμφωνία δεν ολοκληρώθηκε και συνεπώς, μέχρι σήμερα, ουδεμία μεταβολή επήλθε στις σχέσεις και την μισθοδοσία των κληρικών.

Επίμετρο

Το Κράτος συντρέπει πολλαπλώς την Εκκλησία. Συγκεκριμένα.

- Στη ρύθμιση και την πληρωμή των αποδοχών του ορθόδοξου εφημεριακού κλήρου.
- Στην καθιέρωση της διδασκαλίας των θρησκευτικών, ως υποχρεωτικού μαθήματος στα σχολεία της στοιχειώδους και της μέσης εκπαίδευσης.

- Στη λειτουργία θεολογικών πανεπιστημιακών σχολών, όπως και ιδίων σχολών για την εκκλησιαστική επιμόρφωση των κληρικών και των υποψηφίων προς χειροτονία.
- Στην εκτέλεση των αποφάσεων των εκκλησιαστικών αρχών και δικαστηρίων.
- Στον έλεγχο υπό του Συμβουλίου της Επικρατείας πράξεων των εκκλησιαστικών αρχών για παράβαση νόμου ή κανόνος, κατάχρηση εξουσίας ή έλλειψη επαρκούς αιτιολογίας.

Θεσσαλονίκη, Ιούλιος 2020

Π Η Γ Ε Σ

- Συνταγματικό Δίκαιο Χρ. Σγουρίτσα.
- Εκκλησιαστικό Δίκαιο Αν. Χριστοφιλόπουλου.
- Ειδική Έκδοση Καθημερινής 11 Νοεμβρίου 2018.